

[Författare: L-O Johansson](#)

LEDNING AV FLYGSPANING I FRED OCH KRIG FRÅN 1940 TILL 2008

1936 års försvarsbeslut medförde att i sept. 1939 organiserades Flygeskadern. Flygeskadern var direkt underställd ÖB och Flygstabschefen. Eskaderchef var Gen. Nordenskiöld. 1940 upphörde Flygeskadern som organisation.

Krigsmolnen hopade sig över Europa. Hitlertysklands annektering av Österrike hade föranlett en upprustning utöver vad som fastställdes i 1936 års försvarsbeslut. Fortfarande var dock beredskapen låg. Münchenkrisen i september 1938 visade tydliga brister i beredskapen. Den 22 september utfärdades order från flygvapenchefen efter förslag från försvarsstabschefen, om åtgärder som snarast skulle vidtagas. Det pekades särskilt på att underrättelser av betydelse för rikets försvar ofördröjligen skulle insändas till försvarsstaben.

Grunden för den strategiska spaningen, eller fjärrspaningen som den hädanefter betecknas, var att den dels skulle övervaka de omgivande havsområdena och dels utföra spaning mot vissa områden eller i viss riktning. Försvarsstaben fördelade också ansvaret för spaning inom områdena mellan försvarsgrenarna. För arméns behov avdelades endast taktiska flygspaningsförband. Generalstabens vidlyftiga idéer om att kårchefer skulle leda strategisk spaning på andra sidan Östersjön var nu helt borta. Flygvapnet (Flygeskadern) ansvarade för Skagerak, Kattegatt, södra Östersjön, Östersjön öster Gotland, Bottenhavet och Bottenviken. Övriga områden intill 20 distansminuter från kusten svarade Marinen för.

Behovet av ett särskilt fjärrspaningsförband hade blivit tydligt för krigsmakten i och med krigsutbrottet i Europa och den därpå följande neutralitetsvakten. Erfarenheterna från F19 pekade på behovet av fjärrspaning i krig. Man hade också fått bekräftat att denna typ av operationer måste utföras av särskilda flygplan med höga prestanda och med specialutbildade besättningar. Det var svårt att nyttja befintlig materiel och personer för fjärrspaning i krig. Under sensommaren 1940 hade man slutligen lyckats beställa ett fjärrspaningsflygplan. I augusti 1940 beställdes 54 Caproni ca 313 med den svenska beteckningen S 16. Beteckningen B16 började användas först i september 1941. Senare kompletterades beställningen med ytterligare 30 flygplan. Capronimaskinerna levererades till F3 och F7 mellan 1940 och september 1941. F3 divisionen överfördes den 1 oktober 1941 till den i december 1940 av riksdagen beslutade fjärrspaningsflottiljen F 11 i Nyköping.

Under 1940-talet var Flygstaben och Eskaderstaben underställda högsta krigsledningen och hade till uppgift att leda flygförbanden i krig. Eskaderstaben fick ett kort liv och upphörde den 20 feb. 1941. Krigsmakten omorganiserade sig och enligt instruktion från ÖB (SF 799/1942) utövar denne under Kungl. Maj:t den militära ledningen och uppsikten över krigsmakten. För lösande av ÖB:s uppgifter biträdades ÖB främst av Försvarsstaben. Flygvapnet är i fred organiserat i eskadrar och en för marktjänsten avsedd basorganisation som bibehålles även i krig. Chefen för Flygvapnet för sålunda det direkta befälet över nämnda enheter med undantag för vissa delar. Under denna tid kan man finna den operativa ledningen i Försvarsstabens Sektion I. I Sektion I fanns Fotoanstalten (Avd Ft) där Flygfotografering, Fotospaning och Fotogranskning organiserades. Den taktiska ledningen fanns att finna i Eskaderstaben. 1942 fick vi det tredje flygvapnet. Det första genom beslut 1926, det andra genom 1936 års försvarsbeslut. 1942 organiserades Flygvapnet i fyra eskadrar och fem flygbasområden. Fjärde eskadern bestod huvudsakligen av flygspaning och svarade för ledningen av densamma både i fred och krig. I slutet av 1950-talet avvecklades flygbasområdena. Eskadrarna tog över även det territoriella ansvaret. Fjärde eskadern fick ansvaret för norra delen av landet och blev blandeskader med jakt och spaning. Ledningen av spaningen påverkades inte.

1966 genomfördes en stor omorganisation av försvaret. Eskaderindelningen avvecklades och det operativa ansvaret för flygstridskrafterna övertogs av militärbefälhavarna. Fredsproduktionsansvaret för attack- och spaningsförbanden lades på den nyorganiserade Första Flygeskadern (E1) som också fick ansvaret för transportförbanden. E1 fick sitt säte i Göteborg. Ansvaret för den taktiska ledningen av flygspaningen i krig lades på de tre nybildade flygstridsledarstaberna (FLED) som organiserades i milo S, Ö, och ÖN. Staberna lokaliserades till luftförsvarscentraler för att underlätta samordningen med luftförsvaret. I luftförsvarets stridsledningsorganisation ingick en attack- och spaningsövervakare (SAVAK). Han svarade med hjälp av färdplaner och egen radarledningsplats för att attack- och spaningsföretagen inte skulle vådabekämpas av egen jakt.

I FLED-staberna ingick spaningsavdelningar, som svarade för utarbetande av spaningsorder. För varje företag sändes en krypterad order till den division som skulle genomföra företaget. Ordern bestämde mål, uppgift och flygvägar inom eget luftförsvarat område. Övriga flygvägar och uppträdande vid målet bestämdes av divisionschefen.

FLED-staberna avvecklades i början av 1970-talet i samband med att en fastare organisation av luftförsvaret infördes. Sektorstaber organiserades som övertog FLED-stabernas ansvar för ledningen av flygspaningen.

Inom sektorstabsorganisationen i krig skapades Spaningsavdelningar. Dessa fanns från norr i Sektor Övre Norrland (Boden), Sektor Nedre Norrland (Östersund), Sektor Mitt (Bålsta) och Sektor Syd (Hässleholm) samt Militärkommando Gotland (Visby). Första Flygeskadern, E1, (Spanings och Underrättelseavdelningen (Spa/Und) var ansvarig för såväl bemanning av dessa samt utveckling av metodik och taktik i samverkan med flygförbanden.

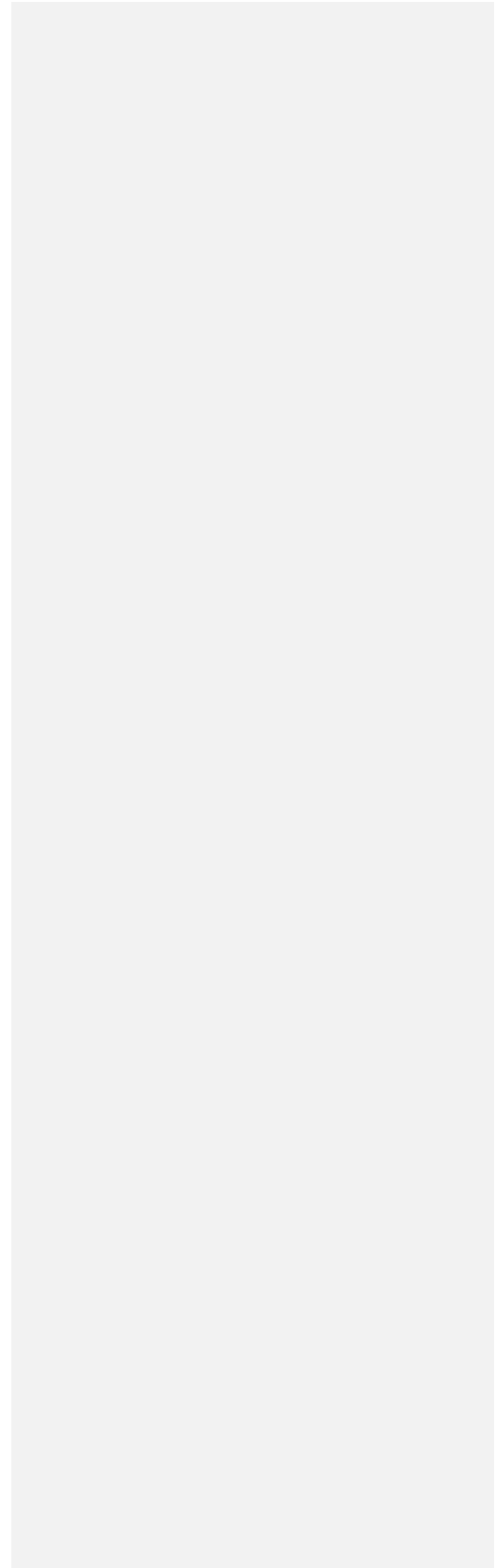
Mellan 1991-93 skedde en större omorganisation av den operativa nivån. Miloorganisationen skulle minska och 1993 hade vi kvar Milo Norrland, Milo Mitt och Milo Syd. I samband med denna omorganisation så påbörjade Flygvapnet att se över den taktiska nivån för ledning av luftstridskrafterna. 1994 organiserades Flygkommandon (FK). Flygstridskrafterna fick liksom den operativa nivån en tredelning av landet. Flygkommando Norr, Flygkommando Mitt och Flygkommando Syd. I Flygkommandots krigsorganisation fanns fortfarande Spaningsavdelningar organiserade. S-avdelningarnas uppgift var att leda spaningsflyg.

I slutet av 1990-talet var återigen den operativa nivån under omorganisation. Det territoriella ansvaret skulle ligga kvar men den operativa ledningen av stridskrafter skulle ske från en sammanhållen stab. Militärdistrikt bildades och från 2000 leddes stridskrafterna från Operativa Insatsledningen (OPIL). I samband med detta lades även Flygkommandoorganisationen ner. Flygstridskrafterna skulle ledas av en stab och Flygtaktiskt Kommando (FTK) bildades. I fredorganisationen fanns Flygvapencentrum som hade övertagit E1 roll gällande taktikutveckling av flygstridskrafterna.

OPIL har under sin tid genomgått ett antal interna omorganiseringar samt att man startade verksamheten i Stockholm (Tre Vapen), flyttade till Uppsala (Ärna, f.d. F16) och återigen flytt tillbaka till Stockholm under slutet av 2007 och början 2008. Från 2007 så organiseras den operativa nivån (OPIL) och den taktiska nivån, FTK, direkt under ÖB i Högkvarterets Insatsledning (HKV INSLED). FTK har i och med grupperingen i Stockholm bytt namn till FTS som betyder Flyg Taktisk Stab. Chefen för denna stab är numer Flygvapeninspektören eller i dagligt tal Chefen för Flygvapnet.

Under de 60 år som beskrivits gällande den operativa och taktiska ledningen av spaningsflyget eller rättare fjärrspaningsflyget är vi nu tillbaka till 1938/1940 års ledning av spaningsflygförband. Försvarsstabens roll har övertagits av Högkvarterets Insatsledning. Eskadern och eskadrarnas roll

för taktisk ledning och taktiskt utveckling av spaningsflyget har övertagits av Flyg Taktiskt Kommando. När skall vi lära av historien?

ÅR	FRED	KRIG	
		TAKTISK NIVÅ	OPERATIV NIVÅ
1940	ESKADERSTABEN	ESKADERSTABEN	FÖRSVARSSTABEN
1950	4:E ESKADERN (F2, F11, F21)	4:E ESKADERN (F2, F11, F21)	4:E ESKADERN (F2, F11, F21)
1966	Första Flygeskadern (E1)	FLED-stab (SPANINGSAVDELNING)	MILO
1970	Första Flygeskadern (E1)	SEKTORSTAB (SPANINGSAVDELNING)	MILO
1980	Första Flygeskadern (E1)	SEKTORSTAB (SPANINGSAVDELNING)	MILO
1990	Första Flygeskadern (E1) (TILL 1994)	FLYGKOMMANDO (SPANINGSAVDELNING)	MILO
2000	FLYGVAPENCENTRUM	SEKTORSTAB (SPANINGSAVDELNING)	OPERATIVA INSATSLEDNINGEN
2007	HKV INSATSLEDNING (FLYGTAKTISKT KOMMANDO)	FLYGTAKTISK KOMMANDO	OPERATIVA INSATSLEDNINGEN

Källor:

Arbetsordning för Försvarsstaben (ArboFst) (flera års utgåvor)

Instruktion för flygstaben 1944

Redogörelse för 1948 års riksdagsbeslut rörande flygvapnet

Organisationsalternativ för Försvarsmaktens Centrala ledning

Flygvapnet efter försvarsbeslut 1982

Mellersta Militärömrådet

Arbetsordning för flygstaben (flera års utgåvor)

Åkesson, T Förvarning och flygspaning

Annerfalk, A Flygvapnet 1926-1996

Norberg, E Flyg i beredskap Berns, L Flygstaben en minnesbok

Stab 77

tog bort: 1

